

De Psalmist als Hizkia, zoon van David. Een intertextuele lezing van Psalm 138 en Jesaja 36-38

W A M Beuken
(Leuven)

ABSTRACT

The Psalmist as Hezekiah, Son of David. An Intertextual Reading of Psalm 138 and Isaiah 36-38

Recent research into the Psalms has shown that the 'I' of the laments and the psalms of praise should not be explained in biographical or functional programmatic (cult or court) terms, but should be viewed rather as a meta-individual and paradigmatic figure. Thus the psalmist of one psalm is akin to that of another, their ego being formed according to literary norms. This insight justifies an intertextual reading of the psalms and other biblical texts. Against the background of 2 Chr 32:25, in which Hezekiah is accused of ingratitude, the present study endeavours to show that Psalm 138, a song with royal characteristics, can be read as a song of thanksgiving and placed on the lips of Hezekiah. Semantic correspondences with Isaiah 36-38 are both strong and persuasive.

Het onderzoek van de psalmen toont aan dat men de ik-figuur in smeekbeden en lofprijzingen niet biografisch of agendarisch moet verklaren, maar meta-individueel en paradigmatisch. Daarom is de psalmist in de ene psalm verwant aan die in andere. Hun *ego* is volgens literaire normen gevormd. Dit inzicht maakt een intertextuele lezing van psalmen en andere bijbelse passages verantwoord. Tegen de achtergrond van 2 Chr 32:25, waarin Hezekiah ondankbaarheid wordt verweten, betoogt deze studie dat men Psalm 138, een lied met koninklijke trekken, als een danklied van Hezekiah kan lezen. De semantische overeenkomsten met Isaiah 36-38 zijn sterk.

Na zijn genezing "schoot koning Jehizkia te kort in dankbaarheid voor de weldaad, hem bewezen" (2 Chr 32:25). Deze merkwaardige notitie, die in de parallelle verhalen ontbreekt (2 Kon 20:1-11; Jesaja 38), wordt in de *midrasj* zo uitgelegd dat de vorst weigerde een loflied op God te zingen (*Midrasj Rabbah* op Hooglied IV. 8, 3). Deze weigering wordt daar bovendien uitgebreid tot het andere verhaal, de ondergang van Sanherib (2 Kon 19:35-37; Jes 37:36-38). De verschillende redenen voor deze weigering, die de overlevering Hizkia in de mond legt, mogen een interes-

sant stukje *Wirkungsgeschichte* zijn, zij doen hier niet ter zake. Het verhaal zelf werpt wél de vraag op of deze zoon van David onder de psalmen van zijn stamvader geen geschikt loflied had kunnen vinden. Meer exegetisch uitgedrukt: zijn er psalmen van David die men kan lezen uit het perspectief van Hizkia, de voortreffelijkste van alle koningen van Juda, omdat “hij vertrouwde op JHWH, de God van Israël” (2 Kon 18:5-6)?

De behoefte aan een dergelijke intertextuele oefening en de intuïtie dat ik moest zoeken naar een danklied om verkregen redding, gezongen door een figuur met koninklijke trekken, bracht mij tot een vergelijking van de psalmist in Psalm 138 en koning Hizkia in Jesaja 36-38¹. De vraag is dus niet of deze vorst de spreker van de psalm is, maar of hij het zou kunnen zijn. Komt de wijze waarop hij optreedt, overeen met die van de psalmist? Hij wordt in die hoofdstukken ten voorbeeld gesteld als de idealekoning, die op JHWH vertrouwt, de grootmachten weerstaat en in goed overleg met de profeet Jesaja een beleid voert dat Jerusalem van de ondergang redt². Een canonisch verband voor deze vergelijkende studie is gegeven met het feit dat Psalm 138 krachtens het opschrift op naam van David staat en de verhalen over Hizkia, zowel bij de redding van Jerusalem als bij de genezing van de koning, “David” als Gods drijfveer noemen (37:35: “ter wille van mijn knecht David”; 38:5: “Zo zegt JHWH, de God van uw vader David: Ik heb uw gebed verhoord”).

DE TEKST VAN PSALM 138, VERTALING EN TOELICHTING

De tekst van Psalm 138

- 1 לְיְהוָה אֹדָה בְּכָל־לִבִּי נִגַּד אֱלֹהִים אֲזַמְרָנָה:
 2 אֲשַׁתְּחֶוּה אֱלֹהֵיכֶל קִדְשֶׁךָ
 וְאֹדָה אֶת־שִׁמְךָ עַל־חַסְדֶּךָ וְעַל־אֱמֻנָתְךָ כִּי־הִגְדַּלְתָּ עַל־
 כָּל־שִׁמְךָ אֲמַרְתָּךְ:
 3 כִּי־יִוָּדֶךָ יְהוָה וְתִעַנְנִי תִרְהַבְנִי בְּנַפְשִׁי עוֹ:
 4 יְדוּדֶךָ יְהוָה כָּל־מַלְכֵי־אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אֲמַרֵי־פִיךָ:
 5 וַיִּשְׁירוּ בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה:
 6 כִּי־יִרְם יְהוָה וְשָׁפַל יִרְאֶה וְגִבּוֹת מִמֶּרְחֶק יִידַע:
 7 אִם־אֵלֶיךָ | בְּקִרְבָּן צָרָה תַחֲיִנִי עַל אֵף אִיבִי

Vertaling

- 1 Van David.
Ik loof U met heel mijn hart,
ten overstaan van de goden zing ik U psalmen.
- 2 Ik buig mij neder naar uw heilige tempel,
en loof uw naam, om uw goedertierenheid en uw trouw.
Waarlijk, Gij hebt, volgens heel uw naam, uw woord groot
gemaakt.
- 3 Ten dage dat ik riep, hebt Gij mij geantwoord,
Gij hebt mij bemoedigd met kracht in mijn ziel.
- 4 Alle koningen der aarde zullen U loven, JHWH,
Want zij hebben de woorden van uw mond gehoord.
- 5 Zij zullen zingen van de wegen van JHWH.
Want de heerlijkheid van JHWH is groot.
- 6 Waarlijk, JHWH is verheven, nochtans aanschouwt Hij de nederige,
maar de hovaardige kent Hij van verre.
- 7 Wanneer ik ga te midden van benauwdheid, houdt Gij mij in leven.
Gij strekt uw hand uit tegen de toorn van mijn vijanden,
en uw rechterhand verlost mij.
- 8 JHWH zal het voor mij voleinden.
JHWH, uw goedertierenheid is tot in eeuwigheid.
Laat niet varen de werken van uw handen.

Toelichting bij de colometrie en de vertaling

De tekst van deze studie betreft Psalm 138 MT. Deze opmerking lijkt overbodig, doch is dat niet, omdat vele vertalingen en commentaren in vers 1a de versiones (en 11QPsa) volgen door de godsnaam in te lassen (RSV) en na het versdeel de extra zin van LXX toevoegen: "Want Gij hebt geluisterd naar de woorden van mijn mond"³. Maar het feit dat de godsnaam in MT pas in vers 4 valt, verleent deze tekstvorm een eigen kracht, terwijl de toevoeging van LXX vanuit v. 4b te verklaren is⁴.

De colometrie spreekt merendeels voor zichzelf. MT heeft door *maqfef*-verbindingen zoveel mogelijk cola van drie woordgroepen geschapen (uitzonderingen vormen verzen 2a'', 5b, 6a, 7). Verzen 1, 4-6 bevatten bicola, verzen 7-8 tricola.

Alleen verzen 2-3 vormen een moeilijkheid. Sommigen beschouwen vers 2a als een tricolon, vers 2b en vers 3 als bicola. Maar vers 2b is daarvoor te kort⁵. Men moet in dat geval de verbinding עַל־כָּל־שֵׁמֶךָ *al-kol-simka* oplossen en vóór het laatste woord de conjunctie invoegen (RSV: "For thou hast exalted above everything thy name and thy word"). De beste indeling komt tot stand indien men verzen 2-3 als een voorbeeld van "paired tricola" beschouwt⁶. In dat geval neemt vers 2b een middenpositie in tussen vers 2a', vers 2a'', vers 3a en vers 3b. Het is met elk van deze cola verbonden door parallellisme: met vers 2a in zijn geheel door de attributen van JHWH (suffix 2e persoon enkelvoud), met vers 2a' door het woordenpaar "tempel/naam", met vers 2a'' door de bepalingen met עַל , met vers 3a en vers 3b door de 2e persoon enkelvoud van de werkwoordsvorm. Blijft staan dat vers 2a'' een overladen indruk maakt.

Interpretaties van vers 2b die afwijken van MT, nemen een aanvang met LXX: "Want Gij hebt boven iedere naam uw woord groot gemaakt" (codex B; Vg: "uw heiligheid"); "Want Gij hebt boven heel uw naam uw heiligheid groot gemaakt" (codex A; Hiëronymus, *Iuxta Hebraeos*: "uw woord")⁷. Een comparatieve interpretatie van het voorzetsel אֵל is in vele vertalingen en commentaren terug te vinden (RSV; zie boven), maar het lijkt beter die te verlaten. Een dergelijke functie zou bij het begrip "groot" eerder door de prepositie מִן worden vervuld. Het is verder een vreemde gedachte dat in God zijn woord zijn naam zou overtreffen. Ten slotte heeft de hier aangetroffen prepositie עַל die functie ook niet in het voorafgaande colon, waarvan vers 2b een chiastische evenbeeld vormt⁸. De betekenis "overeenkomstig" voldoet hier beter (vgl Ps 110:4; Esth 9:26; Jes 63:7)⁹. "Volgens heel uw naam" slaat dan op de eigenschappen "goedertierenheid en trouw", waarvan de psalmist zo juist heeft gezegd dat hij daarin JHWH's naam heeft ervaren.

Een eigen probleem vormt het tijdsverloop¹⁰. Vraagt vers 8, met name de laatste zin: "Laat niet varen de werken van uw handen", om het behoud van het verkregen heil, waarvoor de psalmist JHWH in het voorafgaande heeft geloofd, of staat het heil nog uit en betreft deze bede de redding die het motief van de lofprijzing zal zijn welke de psalmist in verzen 1-2 (ook vv 4-5) voor de toekomst aankondigt? Voor de eerste uitleg pleiten de *qatal*-vormen van verzen 2b, 3a, 4b en de *wayyiqtol*-vorm van vers 3a, voor de tweede uitleg de *yiqtol*-vormen van verzen 3b, 6-8a'. Ofschoon men de tweede uitleg niet kan uitsluiten, is de eerste toch waarschijnlijker. Een verkregen redding (vv 1-5) openbaart hoe JHWH is en handelt (vv 6-7), en leidt tot een vertrouwd gebed om bescherming, ook in de toekomst (v 8).

Ondergeschikt, maar verwant is de vraag of de lofprijzing van de koningen der aarde (vv 4-5) in dezelfde tijdsfase staat als die van de psalmist (vv 1-2). Het gaat weliswaar om dezelfde soort werkwoordsvormen (*yiqtol*), maar het is mogelijk dat deze in verzen 4-5 meer het karakter van een wens bezitten. Juist in deze verzen gaat de vermelding van Gods daden over in die van zijn aard (v 4b is een verbale zin met *qatal*, v 5b een nominale zin), welke zich voortzet in vers 6 (een nominale zin en twee verbale zinnen met *yiqtol*). Het lijkt daarom aangewezen verzen 1-2a in de tegenwoordige tijd, verzen 4-5 in de toekomstige tijd te vertalen (aldus RSV, maar niet NBG).

WIE KAN DE SPREKER VAN PSALM 138 ZIJN?

De vraag wie in Psalm 138 het woord voert, blijft onderzoekers bezighouden. Bij hen die de grondslagen voor de studie van de psalmen hebben gelegd, vindt men reeds de opvattingen die nog gelden. Volgens S Mowinckel spreekt hier een koning¹¹, volgens H Gunkel is het iemand uit de gemeente¹². Beide standpunten hebben weerklank gevonden. Argumenten voor een koninklijke spreker zijn, naast het opschrift "Van David", de vermelding van "de koningen der aarde" (v 4) en de politieke aard van de beschreven nood (vv 3, 7), misschien ver weg van de tempel ondergaan (v 2)¹³. Argumenten voor een "gewone" spreker zijn de plaats van het gebed - niet in de tempel, maar in de voorhof - (v 2), de bevoorrechtiging van de geringe (v 6) en het idioom van na de ballingschap, enigszins verwant aan dat van de Tweede Jesaja (v 4)¹⁴.

Het lijkt dat het antwoord op de vraag naar de identiteit van de spreker niet langer gezocht moet worden in het ene of het andere standpunt¹⁵. Historisch gezien kan de psalm óf teruggaan op een oud koningsgebed dat aangepast is aan de theologische horizon van de vroomheid tijdens de tweede tempel, óf ontstaan zijn in de gemeenschap die daarin bijeenkwam, waarbij oud gebedsidioom is benut om de spreker het karakter te geven van iemand die het hele volk tegenover JHWH en de naties vertegenwoordigt. De uiteindelijke tekstvorm bevat een gebed dat openstaat voor verschillende toepassingen. Gemeenschap en individu, koning en de gewone mens, tempel en volkenwereld, dank voor verkregen redding en zorg om de toekomst zijn de frequenties waartussen de psalm oscilleert.

Deze uitleg past in een tendens van het huidige onderzoek, namelijk om het sprekende "ik" van de psalmist niet hetzij biografisch hetzij agendarisch (cultisch of forensisch) te verklaren, maar paradigmatisch. Op het literaire niveau van de tekst verschijnt de ervaring van de psalmist in

zijn omgang met JHWH en de mensen als een theologische uitspraak die boven het subject uitstijgt¹⁶. Dit inzicht maakt het verantwoord, niet alleen uit het oogpunt van de huidige lezers, maar ook uit dat van de bijbelse schrijvers, bepaalde psalmen in verband te brengen met teksten uit andere delen van de Schrift, bij voorbeeld met verhalen uit de profeten waarin ook een geprofileerde hoofdpersoon als spreker optreedt.

EEN VERGELIJKING VAN DE WOORDENSCHAT

De volgende termen van belang komen in beide teksten voor:

Psalm 138		Jesaja	
v 1	loven	הודה	38:18,19
	hart	לב	38:3
v 2	goden	אלהים	36:18-20, 37:38
	neerbuigen	השתחוה	36:7; 37:38
	heilig	קדש	37:23
	tempel	הל / בית	37:1-4
	trouw	אמת	38:3,18,19; 39:8
v 3	dag	יום (van nood)	37:3; 38:1,12,13,19; 39:6
	ziel	נפש	38:15,17
v 4	koningen	מלכים (van Assur)	<i>passim</i>
		(van andere landen)	37:13
		de koninkrijken der aarde	37:16,20
	horen	שמע (object: God)	39:5
		(object: koning van Assur)	36:13
v 6	verheven	רום	37:23
	zien	ראה (subject: God)	37:17; 38:5
	van verre	מרחק	37:26 vanouds
	kennen	ידע (subject: God)	37:28
v 7	gaan	הלך	38:3,10
	benauwdheid	צרה	37:3
	leven (d)	חי (ה)	37:4,17; 38:1,9,11,12,16, 19,20,21
	hand	יד	36:15,18-20; 37:10,20
	toorn/neus	אף	37:29
	verlossen	הושיע	37:20,35; 38:20

Uit dit overzicht blijkt allereerst dat de overeenkomsten tussen Psalm 138 en de verhalen over Hizkia alleen Jesaja 36-38, met anderen woorden de

confrontatie van Hizkia met de koning van Assur en Hizkia's genezing, betreffen. Het verhaal over het gezantschap van Merodach-Baladan speelt geen rol (Jesaja 39). Verder wisselen de overeenkomsten met het eerste verhaal voortdurend die met het tweede af. Leest men de psalm in het perspectief van Hizkia, dan vloeit het beeld van de koning van Juda, die in het spanningsveld van de koningen der aarde en hun goden alleen van JHWH sterkte verwacht en ontvangt, over in dat van de man die door God van een dodelijke ziekte wordt gered en hem daarom looft.

DE PSALMIST ALS HIZKIA

De lofprijzing van de psalmist

De psalmist dient zich in eerste instantie aan als iemand die God looft (v 1). De chiasmische omsluiting "ik loof U / ik zing U psalmen" prononceert deze houding. Daarmee drukt de bidder uit wat Hizkia belijdt: wie JHWH uit de groeve voor het leven heeft gered, beantwoordt de ervaren trouw met een lofprijzing (Jes 38:18-19). Tegelijkertijd schetst de bidder zijn situatie heel opvallend: hij spreekt JHWH of God niet met name aan, maar vermeldt wél dat hij optreedt "ten overstaan van de goden". Reeds de *versiones* en in hun kielzog vele commentatoren hebben dit woord verzwakt tot "engelen" (LXX, Vg), "koningen" (Syr) en "rechters" (Tg), maar de opvatting dat het gaat om een vijandige confrontatie met de goden, overheerst tegenwoordig¹⁷. De psalmist bevindt zich in een situatie waarin de goden evident aanwezig zijn. Hoe, is een andere zaak. Waarom hij JHWH niet met name aanspreekt, laat zich ook slechts raden. Weet hij zijn God zo nabij dat dit niet hoeft? Of laat hij - indachtig het gebod: "Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben" (Ex 20:3) - Gods unieke naam onvermeld tegenover diens onheilige mededingers? In ieder geval herinnert deze situatie aan Hizkia's confrontatie met de koning van Assur. Deze betwist hem niet alleen de steun van JHWH (Jes 36:7, 10), maar stelt JHWH ook gelijk aan de goden der volken (Jes 36:18-20; 37:10-13), ja, hij waagt het zichzelf met JHWH te meten (Jes 37:23-25). Vasthouden aan JHWH in een situatie waarin de goden zich opdringen, verbindt de psalmist met Hizkia.

De psalmist "buigt zich neder naar uw heilige tempel" (v 2). De gelijkennis met Hizkia is gelegen in het feit dat deze koning zijn volk voorhoudt "zich neder te buigen voor het altaar in Jerusalem", door Sanherib overigens lasterlijk voorgesteld als een JHWH vijandige daad (Jes 36:7), terwijl zijn tegenstander, die "de Heilige van Israël" durft tergen (Jes 37:23), zich nederbuigt voor zijn god Nisroch, maar deze redt hem

niet van de dood (Jes 37:38). Trouwens, de tempel speelt onder de naam "huis van JHWH" een belangrijke rol in de beide verhalen over Hizkia. Daar doet deze koning, wanneer de dreiging van Sanherib op een hoogtepunt is, boete (Jes 37:1), daar bidt hij tot JHWH (Jes 37:14), daar ook wil hij, na zijn genezing, de rest van zijn leven in de lofprijzing van JHWH doorbrengen (Jes 38:20, 22). Ten slotte, wanneer de psalmist JHWH dankt om zijn "trouw" (v 2), noemt hij juist die eigenschap in JHWH die ook Hizkia, voor het leven behouden, looft en verkondigt (Jes 38:18-19).

Zoals de tempel de plaats is waar JHWH voor de psalmist en Hizkia aanwezig is, zo vormt "de dag van benauwdheid" de tijd waarop zij hem ervaren. Op een dergelijke dag verzoekt Hizkia de profeet Jesaja tot JHWH te bidden (Jes 37:3-4), en heeft ook de psalmist tot God geroepen en antwoord ontvangen (vv 3, 7). Beiden hebben toen Gods redding in hun "ziel" ervaren (v 3; Jes 38:15, 17).

Deze grote cluster van termen toont aan dat de situatie van God loven om verleende redding uit nood in beide teksten op zo verwante wijze onder woorden wordt gebracht dat de beelden van de psalmist en Hizkia in de perceptie van de lezer kunnen samenvloeien.

De lofprijzing van de koningen der aarde

De ik-figuur neemt in vers 4 verrassend nieuwe trekken aan. In het voorgaande deed nauwelijks iets vermoeden dat hij zich beweegt op het niveau van "de koningen der aarde". Alleen de term "kracht" kon daarop wijzen (Ex 15:2, 13; Richt 5:21; 9:51; 1 Sam 2:10; Jes 26:1; 49:5; 51:9; 52:1; Jer 16:19; 48:17; Ez 19:11, 14; Mich 5:3; Ps 21:2; 28:8; 29:11; 46:2; 61:4; 68:29, 36; 77:15; 81:2; 110:2; 140:8; Spr 18:10, 19; 21:22). Toch is de lofprijzing van de koningen verwant aan die van de psalmist, want deze spreekt JHWH hier voor het eerst onder zijn eigen naam aan, ofschoon hij zich in verzen 1-3 vele malen tot hem heeft gericht¹⁸. Blijkbaar wil de psalmist God niet noemen met zijn naam "ten overstaan van de goden", maar alleen in het perspectief dat de koningen der aarde instemmen met zijn lofprijzing.

De lof van de koningen heeft een eigen karakter. De werkwoorden "loven/zingen" (vv 5-6) geven hun erkenning een minder cultisch karakter dan die van de psalmist (vv 1-2: "loven/psalmen zingen/zich nederbuigen"). Cultische begrippen als "tempel" en "naam" ontbreken (vgl v 2). Evenzo blijken de koningen niet tot JHWH te hebben geroepen (vgl v 3), zij hebben enkel zijn woorden vernomen (v 4b). Na vers 2 mag men aannemen dat dit Gods woorden tot de psalmist zijn. Vervolgens, wanneer zij de "wegen/heerlijkheid" van JHWH bezingen, blijkt uit niets dat deze zich

geopenbaard hebben in hun eigen bestaan. De herhaling van de term "groot" doet vermoeden dat het gaat om JHWH's handelen jegens de psalmist. Ten slotte, de psalmist kenmerkt het beleid van JHWH als zorg voor laaggeplaatsten. Daarin ligt meer een verwijzing naar zichzelf dan naar de machthebbers. Kortom, de koningen der aarde loven JHWH om de bescherming die Hij de psalmist heeft verleend.

Kan men zich deze woorden in de mond van Hizkia denken? Zou hij zijn ervaring met de koning van Assur in dit perspectief kunnen plaatsen? Het lot van deze laatste is zeker het tegendeel van wat de koningen in Psalm 138 overkomt. Sanherib komt niet tot de erkenning van JHWH, wél wordt zijn aanmatiging weerlegd in de ondergang van zijn leger en de moord op hem gepleegd (Jes 37:36-38). Maar deze koning is niet representatief voor de voortgang van de geschiedenis. Hizkia heeft daarop zelf een ander zicht. Voor hem "is de God van Israël de enige God over de koninkrijken der aarde" (Jes 37:16). Voor hem zal de redding van Jeruzalem, na de terechte vernietiging van de goden der volken, de koninkrijken der aarde brengen tot de erkenning van JHWH als de enige God (Jes 37:18-20).

Deze overeenkomst in de verwachting van de wereldwijde erkenning van JHWH berust op een zelfde beeld van God. Dat Hij zorg draagt voor wie hun plaats tegenover Hem weten, is een motief dat Psalm 138 en de verhalen over Hizkia delen. Alleen JHWH "is verheven" (v 6) en daarom heeft Hij een afkeer van wie tegen Hem "de stem verheft" (Jes 37:23), want "Hij kent de hoovaardige" (v 6), respectievelijk "uw zitten, uw uitgaan en ingaan, en uw razen tegen Mij" (Jes 37:28). Daarbij beantwoordt zijn transcendentie in de ruimte (v 6: "Hij kent van verre") aan zijn transcendentie in de tijd (Jes 37:26: "Van overlang heb Ik het bereid"). Maar zoals Hizkia verwacht dat JHWH de smaad die Hem wordt aangedaan, "hoort en ziet" (Jes 37: 17), zo zegt Hij zelf dat Hij de tranen van Hizkia "heeft gezien", toen deze in nood tot Hem bad (Jes 38:5).

Het vertrouwen van de psalmist: de God van het leven

Psalm 138 eindigt met een uitspraak van vertrouwen. De bidder breidt zijn eenmalige ervaring, dat JHWH hem heeft gered, uit tot de zekere overtuiging dat Hij hem ook verder in het leven zal beschermen. Zo mondt het danklied uit in een schets hoe JHWH handelt: "Gij houdt mij in leven, Gij strekt uw hand uit... uw rechterhand verlost mij. JHWH zal het voor mij voleinden" (vv 7-8).

Op dit specifiek punt komt de psalm overeen met het tweede verhaal van Hizkia, dat van zijn genezing (Jes 38). Het danklied van de koning

gaat in de tweede helft over in de erkenning dat het verdriet om het vooruitzicht spoedig te moeten sterven een goede les is geweest: "Zie mijn bittere smart strekt mij tot vrede" (Jes 38:17). Deze ervaring is meer dan levenswijsheid, meer dan vertrouwdheid met de vergankelijkheid van het bestaan. Het is een inzicht in JHWH's handelwijze: "Gij hebt U gehecht aan mijn ziel, mij behoedend voor de groeve der vernietiging"¹⁹. In het vervolg vindt deze nieuwe kennis van God uitdrukking in de belijdenis: "JHWH is gereed om mij te verlossen" (Jes 38:20).

Deze overeenkomst betreffende kennis van JHWH die voortvloeit uit de ervaring door Hem te zijn gered, vindt op het semantische vlak uitdrukking in enige gemeenschappelijke termen. Ik verwijs allereerst naar het meest frequente trefwoord in het danklied van Hizkia: "leven". Dit vormt de inzet van het verhaal (Jes 38:1, 9, 11, 12, 16, 21), en wel zó dat daaruit JHWH's voorliefde voor levende mensen blijkt (Jes. 38:19-20). Het eerste verhaal stemt hiermee overeen in het gebruik van de titel "de levende God" (Jes 37:4, 17).

Een begeleidende term voor Gods zorg zowel voor de psalmist als voor Hizkia is "verlossen". Hizkia ervaart JHWH's verlossing in de bescherming van zichzelf en Jerusalem tegen de agressie van de koning van Assur (Jes 37:20, 35), en vervolgens in zijn genezing (Jes 38:20), de psalmist rekt op JHWH's verlossing wanneer zijn vijanden tegen hem in toorn ontsteken (v 7). Andere termen die in beide teksten voorkomen, versterken de intertextuele verwantschap: "Wanneer ik ga temidden van benauwdheid" (v 7) en "Ik moet gaan door de poorten van het dodenrijk" (Jes 38:10); "benauwdheid" (v 7) en "een dag van benauwdheid" (Jes 37:3); "de hand" van JHWH (v 7) tegenover "de hand" van de koning van Assur (36:15, 18-20; 37:10, 20).

SAMENVATTING

De ik-figuur van Psalm 138 spreekt over zijn ervaring met God in zijn nood en over zijn verwachting van een toekomst onder diens bescherming in topics en termen die hem een gelijkenis met koning Hizkia in Jesaja 36-38 bezorgen. Deze bevinding bevestigt niet alleen de koninklijke trekken van deze psalmist en de modellering van Hizkia naar het beeld van de ideale bidder, zij toont ook aan dat zowel de profetenverhalen als de psalmen de lezers de kans bieden zich te vereenzelvigen met hun hoofdfiguren.

Ik draag deze studie op aan Willem Sterrenberg Prinsloo zaliger gedachtenis. Door zijn vernieuwende lezing van Psalmen heeft hij ons een

dienst van blijvende waarde bewezen en ons geholpen onze levensgang in die van de psalmist te herkennen. Ook uit zijn mond mogen wij vernemen: "Wanneer ik ga te midden van benauwdheid, houdt Gij mij in leven" (v 7).

NOTAS:

- 1 De versie van deze verhalen in 2 Koningen is minder geschikt omdat het lied van Hizkia in Jesaja 38 daarin ontbreekt.
- 2 P R Ackroyd, "Isaiah 36-39: Structure and Function"; in: W C Delsman e a (eds), *Von Kanaan bis Kerala* (FS J P M van der Ploeg) (AOAT, 211), Neukirchen 1982, 3-21; P R Ackroyd, "The Death of Hezekiah - A Pointer to the Future?" in: J Doré e a (eds), *De la Torah au Messie* (Mélanges H Cazelles), Paris 1981, 219-26; B S Childs, *Isaiah and the Assyrian Crisis* (SBT II/3), London 1967; R E Clements, *Isaiah and the Deliverance of Jerusalem. A Study of the Interpretation of Prophecy in the Old Testament* (JSOT Suppl 13), Sheffield 1980; C R Seitz, *Zion's Final Destiny: The Development of the Book of Isaiah. A Reassessment of Isaiah 36-39*, Minneapolis 1991; K A D Smelik, "King Hezekiah Advocates True Prophecy: Remarks on Isaiah xxxvi and xxxvii/III Kings xviii and xix" in: *idem*, *Converting the Past. Studies in Ancient Israelite and Moabite Historiography* (OTS, 28), Leiden 1992, 93-128.
- 3 F Crüsemann, *Studien zur Formgeschichte von Hymnus und Danklied in Israel* (WMANT, 32), Neukirchen 1969, 249; M Girard, *Les psaumes redécouverts: de la structure au sens. III. Ps. 101-150* (Recherches, NS), Montréal 1994, 424-5.
- 4 A A Anderson, *The Book of Psalms I-II* (NCB), London 1972, 901.
- 5 H-J Kraus, *Psalmen 2* (BKAT, XV.2), Neukirchen 1978, 1087.
- 6 H W M van Grol, "Paired Tricola in the Psalms, Isaiah and Jeremiah", *JSOT* 25 (1983), 55-73. Het onderzoek heeft sindsdien vele andere voorbeelden van deze versvorm gevonden.
- 7 *Septuaginta. X: Psalmi cum Odis*. (2ed A Rahlfs), Göttingen 1931, 321.
- 8 G Ravasi, *Il libro dei Salmi III*, Bologna 1984, 780-1.
- 9 HALAT, 781.
- 10 Girard, *a w*, 430-1.
- 11 S Mowinckel, *The Psalms in Israel's Worship*, Oxford 1962, II, 29, 32.
- 12 H Gunkel, *Die Psalmen* (HKAT, II.2), Göttingen 1926, 584.
- 13 M Dahood, *Psalms III* (AB, 17A), Garden City NY, 1970, 277; J H Eaton, *Kingship and the Psalms* (SBT, 2/32), London 1976, 63, 180.
- 14 A F Kirkpatrick, *The Book of Psalms*, Cambridge 1902, 15-22, 783; Kraus, *a w*, 1087-9.
- 15 L C Allen, *Psalms 101-150* (WBC, 21), Waco, 1983, 245-7; Ravasi, *a w*, 773-4.
- 16 M R Hauge, *Between Sheol and Temple. Motif Structure and Function in the I-Psalms* (JSOT Suppl 178), Sheffield 1995.
- 17 A Vaccari, "Una particula adversativa in tres salmos (*minneged* in 23, 5; 31, 23; 138, 1)", *RCB* 3 (1959) 120-33. De Willibrordvertaling van 1981 luidt zeer fraai: "De afgoden tartend".

- 18 Achtmaal met een suffix 2e persoon enkelvoud, driemaal met een werkwoordsvorm 2e persoon enkelvoud.
- 19 Deze vertaling volgt niet de gebruikelijke wijziging van qvj ("zich hechten aan") in Úcj ("weerhouden"), maar bewaart het *double entendre* van beide werkwoorden; vgl D Bartélemy, *Critique textuelle de l'Ancien Testament. 2. Isale, Jérémie, Lamentations* (OBO, 50/2), Fribourg - Göttingen 1986, 275-6; StV: "Gij hebt mijne ziel lieflijk omhelsd, dat zij niet in de groeve der vertering kwame".